

ปาฐกถา เรื่อง คุณธรรมและจริยธรรม ดร. ป๋วย

โดย นายอานันท์ ปันยารชุน

อดีตนายกรัฐมนตรี

วันพุธที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ธนาคารแห่งประเทศไทย

ท่านผู้มีเกียรติ

คุณป๋วยเป็นบุคคลที่เรียบง่ายและมีจิตใจเปี่ยมไปด้วยความกรุณาปรานีต่อคนโดยทั่วไป ไม่เคยกล่าวว่าร้ายใครในเรื่องส่วนตัว ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคุณป๋วยล้วนแล้วแต่ยืนยันว่าเป็นบุคคลที่น่าเคารพและรักนับถืออย่างแท้จริง ผมไม่เคยได้ยินบุคคลที่เคยทำงานกับคุณป๋วยจะกล่าวหาว่าเป็นบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือหรือไม่เป็นบุคคลตัวอย่าง มีหน้าซ้ำเพื่อนของผมที่เคยใกล้ชิดกับคุณป๋วยต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นผู้ใหญ่ที่น่ารัก ยิ่งอยู่ด้วยกันนานขึ้น ยิ่งทวีความรักและเคารพมากขึ้น

ทั้ง ๆ ที่คุณป๋วยไม่ใช่บุคคลที่ร่ำรวยด้วยทรัพย์สินสมบัติ แต่ท่านได้พยายามช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ คุณป๋วยเป็นข้าราชการตัวอย่างที่ไม่ยอมรับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนนอกเหนือไปจากตำแหน่งประจำตำแหน่งเดียว เช่นเวลาทำงานที่สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง เงินเดือนจะรับเพียงตำแหน่งเดียว เงินเดือนประจำตำแหน่งอื่น ๆ และค่าตอบแทนฐานะกรรมการคณะต่าง ๆ คุณป๋วยจะนำมาตั้ง เป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือข้าราชการชั้นผู้น้อยในหน่วยงานนั้น ๆ โดยกำหนดให้ผู้มีรายได้น้อยจะได้รับเงินสวัสดิการจำนวนมากกว่าผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่า วิธีการนี้เลยเป็นหลักที่ข้าราชการกระทรวงการคลังที่ใกล้ชิดคุณป๋วย ถือปฏิบัติกันต่อมา แต่คงจะเลิกปฏิบัติไปแล้วในยุคปัจจุบัน

ตลอดทั้งชีวิตราชการคุณป๋วยได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ มากมาย และมีโอกาสที่จะสะสมทรัพย์สินอย่างมากมาย แต่ก็ไม่เคยมีใครมาอ้างได้ว่าท่านได้มีพฤติกรรมมิชอบมิควรแต่ประการใด ตรงกันข้ามบางคนที่ไม่เป็นมิตรกับท่าน กลับยกความไม่ยอมมหาประโยชน์ใส่ตนเองของคุณป๋วย มาโจมตีหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ หรือไม่ใช่คนไทยที่สมบูรณ์ เมื่อเริ่มรับราชการที่กรมบัญชีกลาง และสำนักงานปลัดกระทรวงการคลังนั้น คุณป๋วยเดินทางจากบ้านที่ซอยอารีย์ ถนนพหลโยธิน ด้วยจักรยาน ๒ ล้อ มีข้าราชการกระทรวงการคลังเล่าสู่กันฟังว่า ท่านจะมายังที่ทำงานซึ่งสมัยนั้นอยู่ในพระบรมราชวัง เหนือไปหลุ่ไกล

ข้อย ท่านจะมีกระเป๋าหนังเก่า ๆ ใบหนึ่ง ในนั้นจะมีเสื้อเชิ้ตตัวหนึ่งและเน็คไทเส้นหนึ่งและผ้าขนหนูผืนหนึ่ง พอมาถึงก็จะยกกระเป๋าเข้าที่ทำงานแล้วเปิดเอาผ้าขนหนูไปที่ก๊อคน้ำชั้นล่าง แล้วชুবน้ำไปเป็ยก แล้วนำมาเช็ดที่หน้าและลำคอและแขน พอสะอาดเรียบร้อยแล้วก็เปลี่ยนเสื้อที่มุมห้องใหญ่แห่งหนึ่ง ทำอย่างนี้เป็นประจำ จนท่านปลัดกระทรวงสมัยนั้นสั่งให้ทำอ่างล้างหน้าที่ชั้นสองใกล้ ๆ ห้องทำงานของคุณป๊วย เพื่อความสะดวกของคุณป๊วย และข้าราชการผู้อื่นก็ได้อาศัยใช้ไปด้วย เรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความสมถะของคุณป๊วย และความเอ็นดูและการเห็นคุณค่าของคุณป๊วย ในสายตาของผู้ใหญ่ของกระทรวงการคลังสมัยนั้นเป็นอย่างดี

มีเรื่องเล่ากันว่า เมื่อสมัยท่านเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ห้องทำงานของท่านเปิดรับบุคคลต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่นครั้งหนึ่งมีคนเห็นพนักงานคนสวนของธนาคาร สวมเสื้อก๊อกลำมเก่า ๆ และขาด ๆ ตัวหนึ่ง พร้อมทั้งถุงกางเกงขาสั้นค่อนข้างกระรุ่งกระริ่ง นั่งบนเก้าอี้ตรงหน้าโต๊ะทำงานของคุณป๊วย พุดคุยอย่างไม่มีประหม่าแต่ประการใด คุณป๊วยก็พุดจาด้วยใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ภายหลังผู้ใหญ่ในธนาคารเรียกคนสวนมาบอกว่าจริงอยู่ท่านผู้ว่าฯ ไม่ว่าหอรอกจะมาพบกับท่าน แต่ขอให้แต่งตัวสุภาพกว่านี้ได้มั๊ย? ความหนักใจของผู้ที่ดูแลผู้มาติดต่อกับคุณป๊วยก็คือ จะทำอย่างไรให้คุณป๊วยมีเวลาทำงานบ้างในเวลาราชการ เพราะจะมีคนมาพบหรือปรึกษาหารืองาน หรือเรื่องส่วนตัวกับท่านอยู่เรื่อย ๆ จนท่านต้องทำงานเวลาเลิกงานแล้วทุกวัน อย่างไรก็ตามผมทราบมาว่า หากเป็นบุคคลที่สนิทสนมกับท่าน ท่านจะให้พุดสนทนาไป และท่านจะก้มหน้าทำงานไป โดยสามารถแบ่งความสนใจได้สองด้านพร้อมกันไป หรือในบางขณะเห็นว่า งานค่อนข้างยุ่งยากต้องเร่งเร่งให้ความสนใจเป็นพิเศษ ก็ขอให้หยุดสนทนาชั่วคราว และเมื่อพิจารณาวิเคราะห์งานเบื้องต้นหน้าลุล่วงไปได้แล้ว ก็จะได้พุดคุยกันต่อไป ด้วยความสามารถเช่นคุณป๊วย จึงสามารถทำงานได้อย่างทันเวลา และก็สามารถเจรจาพาทีรวมทั้งช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้ที่มาติดต่อด้วยเป็นอย่างดีพร้อม ๆ กันไป ความเมตตาต่อผู้ร่วมงานด้วยเป็นที่กล่าวกันอย่างกว้างขวาง เพื่อนผมคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า เมื่อมาทำงานใหม่ได้ไม่ถึงเดือน เกิดโชคดีได้รับมอบหมายให้ดูแลงานจีนหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลบางประการ ไม่ได้มีบทบาทมากมายประการใด แต่คุณป๊วยได้นำเข้าร่วมประชุมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสมัยนั้น เมื่อคุณป๊วยอธิบายชี้แจงถึงปัญหาและวิธีแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับในที่ประชุมเรียบร้อยแล้ว ท่านหันมาหาเพื่อนผมซึ่งนั่งสงบเสงี่ยมเจียมตัวอยู่เบื้องหลังของท่าน แล้วกล่าวแนะนำว่า เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมศึกษาเรื่องนี้เป็นอย่างมาก (ซึ่งเกินความเป็นจริง) ทำให้ผู้ใหญ่สมัยนั้นรู้จักเพื่อนผมและเรียกไปใช้งานพิเศษอื่น ๆ ต่อไป นิสัยของคุณป๊วยที่คอยยกย่องและส่งเสริมผู้ร่วมงานกับท่านเป็นนิจเช่นนี้ หาได้ยากจริง ๆ ในวงจรราชการไทย มีหน้าซ้ำเวลาการวิเคราะห์ของผู้ร่วมงานผิดพลาดไปบ้าง คุณป๊วยก็จะชี้แจงสอนให้พิจารณาใหม่ไปในทางที่ถูกต้องตามหลักการ จนเป็นที่กระจ่างต่อผู้ร่วมงาน ครั้นพอคุณป๊วยเสนอผลงานกลับยกย่องว่า ผู้ร่วมงานนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญต่อ

ความสำเร็จของงานนั้น ๆ โดยมีได้กล่าวถึงแม้แต่น้อยว่าท่านได้แก้ไขความบกพร่องของการวิเคราะห์ของ
ผู้ร่วมงานไปอย่างไคบ้าง

เรื่องราวที่คุณป่วยเคยคัดค้านแนวความคิดหรือข้อเสนอแนะของผู้มีอำนาจเหนือกว่า มีหลายต่อ
หลายเรื่องด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่นธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง (สหธนาคาร) นำเงินตราต่างประเทศที่ใช้
อัตราแลกเปลี่ยนต่ำกว่าท้องตลาด ไปในทางที่ผิดจากเจตนารมณ์ของการอนุมัติพิเศษครั้งนั้น และมีความ
ผิดจะต้องถูกปรับหลายสิบล้านบาท (ซึ่งสมัยนั้นเป็นยอดเงินเป็นพัน ๆ ล้านบาทในปัจจุบัน) มีผู้มีอำนาจ
มาก ๆ ในคณะรัฐมนตรีในสมัยนั้นหลายคนพยายามจะให้ผู้ป่วย ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการสอบสวน
เรื่องนี้ เปลี่ยนแนวทางให้ยกประโยชน์ให้แก่ธนาคารนั้นโดยไม่ต้องเสียค่าปรับ แต่ผู้ป่วยไม่ยอม
ทั้งที่ได้มีการเจรจาหลายครั้ง บุคคลที่มาเจรจาล้วนแล้วมียศสูงสุดในกองทัพบก กองทัพอากาศและกรม
ตำรวจ สมัยนั้น ผลสุดท้ายผู้ป่วยเสนอสรุปให้ธนาคารนั้นเสียค่าปรับตามกฎระเบียบที่ใช้บังคับในขณะ
นั้น และคณะรัฐมนตรีก็ให้ความเห็นชอบตามเสนอ ผลลัพธ์คือ คุณป่วยได้ทำหน้าที่เป็นรองผู้ว่าการ
ธนาคารแห่งประเทศไทยที่สั้นที่สุด คือประมาณ ๘ เดือน และเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ท่านขอลา
ออกจากราชการเพื่อไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยลอนดอน แต่ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
(คุณพระบริรักษ์ยุกยุก) มีความเอ็นดูและเห็นประโยชน์ของคุณป่วย ในฐานะข้าราชการ จึงขอให้คณะ
รัฐมนตรีอนุมัติให้คุณป่วยไปเป็นที่ปรึกษาการคลังประจำเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน จากการที่
มิได้ขาดจากการเป็นข้าราชการของคุณป่วยในครั้งนี้ จึงทำให้ราชการไทยได้รับประโยชน์จากผู้ป่วยต่อ
มาอีกมากมาย

เป็นที่น่าประหลาดใจที่ความดีและความสามารถของคุณป่วยนี้เอง กลับทำให้จอมพลสฤษดิ์ (ซึ่ง
เป็นบุคคลสำคัญที่สุดคนหนึ่งที่พยายามจะให้ผู้ป่วยเปลี่ยนแนวทางพิจารณาเกี่ยวกับการปรับธนาคาร
พาณิชย์แห่งนั้นในเรื่องกระทำความผิด เรื่องเงินตราต่างประเทศ) เห็นคุณค่าของคุณป่วย ระหว่างที่พัก
รักษาตัวอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ถึงกับเชิญไปพบหลายครั้ง และเมื่อกลับมาปฏิบัติเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล
ก็ขอให้ผู้ป่วยกลับเมืองไทย รับตำแหน่งสำคัญ ๆ หลายตำแหน่ง เช่นเป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ
คนแรกของประเทศไทย เป็นที่ปรึกษาประจำกระทรวงการคลัง เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการจัดตั้งสภา
พัฒนาฯ และต่อมาเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ฯลฯ ในระยะเวลานั้นผู้ป่วยได้ทำงานชิ้นสำคัญ
ๆ หลายประการ แต่ที่น่าจะกล่าวถึงคือความกล้าหาญของคุณป่วยในการคัดค้านเรื่องไม่ชอบมาพากล ทั้ง
ๆ ที่ทราบว่าเป็นเรื่องที่จอมพลสฤษดิ์มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย แต่จอมพลสฤษดิ์ก็เป็นผู้ใหญ่พอ ที่มีได้วาง
โทษผู้ป่วยทั้งทางตรงและทางอ้อมแม้แต่ประการใด และก็ให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติไปตามที่คุณป่วย
เสนอขึ้นมาทุกครั้งไป หรือมิฉะนั้นก็ยุติการดำเนินงานต่อไป เมื่อเห็นมีการทักท้วงจากผู้ป่วย หรือจาก

ส่วนราชการที่คุ้มป่วยเป็นหัวหน้า หรือเป็นที่ปรึกษาในขณะนั้น มาเดี๋ยวนี้ผมคิดว่า เราคงจะเห็นความกล้าหาญเช่นนี้ไม่ได้ง่ายขึ้น และในขณะเดียวกันเราก็คงจะเห็นผู้มีอำนาจประพฤติตามแบบจอมพลสฤษดิ์กับคุ้มป่วยไม่ได้ง่ายขึ้นเช่นเดียวกัน

ผมรู้จักเพื่อนฝูงหลายคนที่เคยทำงานกับคุ้มป่วยผมกล้าพูดได้ว่าไม่มีใครเลยจะไม่ได้รับประโยชน์ ในการพัฒนาความรู้และความประพฤติ ตลอดจนหลักการในการทำงานและการครองชีวิตของตน โดยที่ซึมซับจากความใกล้ชิดกับคุ้มป่วย ความไม่พยายามคาดร้ายกับใครนั้น คุ้มป่วยมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ดูจากเรื่องที่คุ้มป่วยเล่าในเรื่องทหารจำเป็น (เสรีไทย) ในเนื้อเรื่องท่านมิได้เคยกล่าวถึง การที่ท่านถูกต่อและเตะ เมื่อตอนถูกจับหลังจากที่โคตรล่มลงในบริเวณ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท แต่กลับกล่าวถึง เรื่องที่ท่านประทับใจในความกรุณาปรานีของคนไทยด้วยกัน ทั้ง ๆ ที่ถูกปลุกปั่นให้รังเกียจ “พลร่ม” ว่าเป็นคนขายชาติ คุ้มป่วยกลับจำได้ว่า เมื่อตอนถูกล่ามโซ่ติดกับเสาไม้กลางศาลาการเปรียญในวัดวังน้ำขาว มีผู้คนมาดูมากมาย บางคนก็นั่งบนพื้นศาลาจ้องมองดูเป็นเวลานาน ๆ นับชั่วโมง บ้างก็กล่าวคำหยาบคาย แต่ที่คุ้มป่วยจำได้แม่นที่สุดก็คือ เวลาเจ้าหน้าที่มอญหลับตอนบ่าย ๆ มีหญิงอายุค่อนข้างมาก กระเียบเข้ามาใกล้และนั่งดูอยู่นานถึงสองชั่วโมง โดยเอามือกอดเข่า นั่งอยู่ แล้วพูดกับคุ้มป่วยว่า “พุทโธ หน้าเอ็งเหมือนลูกข้า” พอคุ้มป่วยถามว่า “ลูกของป้าไปไหน” ก็ตอบว่า “ถูกเกณฑ์ทหารไปนานแล้วไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน” คุ้มป่วยเล่าว่าเสียงอันเอือกเย็นซึ่งแสดงถึงน้ำใจของหญิงผู้นี้ ทำให้คุ้มป่วยตื่นตัน และรู้สึกว่าได้มีรสหวานอันเป็นรสแห่งความรักของมารดาห้อมอยู่ในศาลานั้น คุ้มป่วยเล่าอีกว่ายังระลึกถึงบุญคุณของตำรวจสองคน ที่ควบคุมคุ้มป่วยว่า หลังจากอยู่ด้วยกันสองถึงสามวัน พอถึงเขตเมืองของอำเภอวัดสิงห์ และจะต้องถูกคุมขัง ณ สถานีตำรวจเป็นครั้งแรก อุดสำหว่าเอาเงินรวมกันได้ ๑๒ บาท มาให้เพื่อใช้เป็นประโยชน์ใน ๒ - ๓ วันข้างหน้า (ขอให้ระลึกว่า ในขณะนั้นข้าราชการแะงานหนึ่งราคาไม่เกิน ๒๐ สตางค์) และยังจำได้ว่าเมื่ออยู่ในที่ทรงขังของสถานีตำรวจแล้ว ยังทำไข่ต้มมาให้กิน ยังแถมบอกว่าอาหารที่ราชการให้ นั้นคงจะพอสำหรับทำให้หิวต่อไปอีก

คุ้มป่วยมีอารมณ์ขันอย่างแท้จริง แม้กระทั่งในยามสิ่งแวดล้อมค่อนข้างจะมีดมนอนธการ เช่นในตอนถูกล่ามโซ่กับนักโทษอื่นอีกสองคน เพื่อเดินทางจากสถานีตำรวจอำเภอวัดสิงห์ มายังท่าเรือยนต์เพื่อเดินทางต่อไปยังเขตเทศบาลเมือง จังหวัดชัยนาท ท่านข้าหลวงประจำจังหวัด ซึ่งเดินทางมายังอำเภอวัดสิงห์ เพื่อคุม “พลร่ม” ไปยังเมืองชัยนาทแล้วจะเดินทางต่อไปยังกรุงเทพฯ แอบมาพูดอย่างกระดากว่า “หวังว่าคงไม่รังเกียจ” ขณะที่จะมีการล่ามโซ่รวนกัน! หรือเมื่อตอนนั่งห้อยเท้าในช่องกระโศกในเครื่องบิน พร้อมทั้งจะไกลตัวกระโศกลงในท่ามกลางความมืด คุ้มป่วยนั่งอยู่ประมาณหนึ่งชั่วโมง ซึ่งท่านรู้สึกว่าจะเป็นหนึ่งปี คำนึงถึงชีวิตและมรณะ แต่จากช่องกระโศกนั้นลมเย็นกระโชกพัดเข้ามาอยู่ตลอดเวลา

คุณป๋วยเลยพยายามนี้กว่า คงจะมีประโยชน์สำหรับจะทำให้คุณป๋วยและพรรคพวกที่จะกระโดดร่มใน
คราวนั้น แน่ใจว่าที่ที่จะลงไปนั้นไม่ใช่ชนรกเพราะว่าไม่มีเปลวเพลิงอันร้อนมีแต่ลมเย็นเท่านั้น

ท้ายที่สุดนี้ผมขอนำคำสวดที่ คุณป๋วยประพันธ์ขึ้นเพื่อระลึกถึง คุณเกษม ศรีพยัคฆ์ ผู้ซึ่งเป็นบุคคลตัว
อย่างอีกท่านหนึ่ง

“มนตรีศรีพยัคฆ์ยอดคน	ญาติมิตรปวงชน
ไทยเสรีาจิตอนิจจา	
ท่านผู้ถือสัจย์หัตถยา	เข้มแข็งแรงกล้า
ยึดธรรมสัมมนาจารี	
ว่าการณ์การชาติดี	รักษาหน้าที่
มีหิมนิหนายฝ่ายภาร	
บำรุงกรุงไทยไพศาล	สมบัติศฤงคาร
สีท่านขัดสนจนทรัพย์	
น้อมจิตเทิดธรรมค่านับ	ยังชีวิตับ
เกียรติศัพท์เลื่องหล้าถาวร”	

กาพย์ฉบับ ๑๖ นี้หากเปลี่ยนชื่อคุณเกษม ศรีพยัคฆ์ เป็นคุณป๋วยก็เหมาะสมกันดี แต่ทว่า เราคงจะต้อง
ยอมรับว่า ธนาคารกรุงไทยมิได้ไพศาลไปด้วยสมบัติศฤงคารอีกต่อไปแล้ว